

cesta umjetnosti

boris vižintin

Danas, pet godina nakon prvoga međunarodnog simpozija kipara »Forma viva«, sa određene vremenske distance, možemo prilično jasno i objektivno sagledati njegov *raison d'être*, dosadašnje rezultate, svrsishodnost, mogućnosti i daljnje perspektive.

U svakom slučaju, već postignuti dometi i uspješno ostvarena ideja — da se na jednom mjestu okupe, da u istom ambijentu i pod istim uvjetima rade umjetnici različitih nacionalnosti, različitih shvaćanja i stilskih izraza; zatim oformljenje galerijâ na otvorenom, svima pristupačnom prostoru (Portorož, Kostanjevica, Ravne i Maribor), s djelima uglavnom mlađih i već afirmiranih, domaćih i stranih skulptora — opravdali su njegovo postojanje, uloženi trud i materijalna sredstva koja je društvo odvojilo u tu svrhu.

U posljednje dvije godine, zbog ograničenih materijalnih sredstava, simpozij je djelovao u smanjenom opsegu. Bilo je, naime, zaključeno da se 1966. pozovu kipari samo u Kostanjevicu, s tim da će ove godine radna ekipa skulptora imati svoje radno mjesto na poluotoku Seči kraj Portoroža, i u Mariboru, gdje će skulptori raditi u betonu. Ostala sredstva utrošit će se na definitivni smještaj skulptura u Ravnama te razmještaj i legendiranje u Kostanjevici prema već prije izrađenom projektu.

Tako dosadašnji *résumé* ukazuje na impozantan broj od 126 skulptura, koje je izradilo 107 kipara iz 31 države Evrope, Amerike, Azije i Afrike: u Kostanjevici (65), Portorožu (46), Ravnama (12) i Mariboru (3).

Postavlja se, međutim, pitanje, kakve perspektive i daljnje mogućnosti razvoja ima »Forma viva« u Kostanjevici i Portorožu, s obzirom na relativno ograničen »izložbeni« prostor. Jer, kako se brojčano povećava broj skulptura, rastu i problemi ove nesumnjivo značajne manifestacije, koja, po svojoj origi-

nalnosti i vrijednosti, prelazi republičke i nacionalne okvire, pružajući mogućnost široke i svestrane informacije jugoslavenske i inozemne kulturne javnosti o dostignućima na polju novih umjetničkih ekspresija. Upravni odbor i Umjetnički savjet, suočeni s tim problemima, odlučili su da njihovo rješenje potraže u sagledavanju te kompleksne situacije iz mnogo šireg aspekta. Paralelno s nastavkom rada dosadašnjih sekcija (tek možda u nešto smanjenom opsegu), prišlo bi se ostvarenju takozvane »ceste umjetnosti«.

Ideja za tu međunarodnu akciju nije nova, jer je još 1936. pokojni kipar Otto Freundlich izradio nacrt za monumentalnu skulpturu, koja bi bila locirana uz jednu od glavnih cesta, a zvala bi se svjetionik umjetnosti ili čak stambena skulptura. Osnovna je ideja te akcije da bi Evropu povezivale međunarodne ceste, koje su u velikoj mjeri već izgrađene, a koje bi pratile monumentalne skulpture prilagođene uvjetima brzine, udaljenosti i vremena. Sve bi one bile označene međunarodnim znakom toga programa, ukazujući tako ponovo na potrebu zblizavanja naroda.

Pokušamo li analizirati dosadašnja djela stvorena u okviru »Forme vive«, uočiti ćemo da među njima ima vrlo malo tektonskih kompozicija statične ili labilne ravnoteže. Ukoliko postoje, one se nalaze negdje na rubu racionalnog doživljaja plastične forme, oslanjajući se više na neki simbol i ekspresivni oblik. Većina tih skulptura, međutim, kreće se između dva krajnja pola — između realističke figure i geometrijskog bloka, sa više ili manje oštro rezanih rubova ili napetih, zaobljenih površina, s tim da se kod drva pojavljuju neki grafički elementi. Prema tome, sama po sebi nameće se misao da nijedna od tih i takvih skulptura ne bi uz najbolju volju mogla udovoljiti zahtjevima koji se nameću pri kreiranju »ceste umjetnosti«. Jer, postavljanje takvih, odgovarajućih skulptura predstavlja

ne samo jedan novi oblik već i novu vizuelnu senzaciju. S obzirom na navedene elemente i uvjete, takve specifične, monumentalne i kompleksne skulpture u većini slučajeva radio bi ne jedan, već skup umjetnika, a u svakom slučaju još arhitekt i urbanist. To je svakako nov, vrlo interesantan ali i kompleksan aspekt tog programa, jer tako postavljamo umjetnost pred dosada posve nepoznate probleme.

»Cesta umjetnosti« je, dakle, u neku ruku neposredni program svih kiparskih simpozija, koji bi bio definitivno postavljen tek nakon konkretnih prijedloga pojedinih simpozija takve vrste. Svaki od postojećih simpozija trebalo bi da pripremi prijedlog za svoju varijantu, prilagođenu, razumljivo, razmjerima i uvjetima u svojoj zemlji. Vrlo je vjerojatno da većina simpozija još u dogledno vrijeme neće moći izraditi te programe, zbog toga što neki od tih simpozija nisu načisto ni s vlastitim koncepcijama. Ali možda upravo tu leži prednost inicijative koju je započela »Forma viva«. Već stvoreni program »Forme vive« nesumnjivo će koristiti ugledu tog simpozija i naše zemlje. S druge strane, vjerujemo da bi taj prvi program imao i najviše prednosti kao i opravdanih razloga da predlagači mogu već prići njegovoj realizaciji. O ideji »ceste umjetnosti« raspravljat će i UNESCO i ta akcija, koliko nam je poznato, bit će uključena u program priredbi u okviru 20-godišnjice te ustanove. Pristanak na sudjelovanje dali su, između ostalih, i Henry Moore, Ber- to Lardera, Emile Giglioli i Karl Hartung.

»Cesta umjetnosti« ne može biti akcija koju će realizirati samo likovni umjetnici. Ona nužno uvjetuje sudjelovanje arhitekata, urbanista, turističkih i saobraćajnih stručnjaka, psihologa i hortikultu- rista. Sagledavajući problem iz te perspektive i uzimajući u obzir sve moguće probleme, jasno je da nije- dna od skulptura realiziranih u Ko- stanjevici ili Portorožu, Ravnama

ili Mariboru ne može doći u obzir za tu svrhu, jer pri njezinom kreiranju, kako je već rečeno, treba imati na umu faktor brzine kretanja, kuteve vizura skulptura i specifični znak, simbol, koji bi bio odraz zajedničke ideje. Kakvu koncepciju prihvatiti, hoće li ona odgovarati zamišljenoj namjeni i što bi to bilo najkarakterističnije za našu zemlju — eto samo nekoliko pitanja na koja »Forma viva« treba da što prije odgovori. Element pokreta, brzine i kretanja koji je, bar dosada, kod skulptura s takvom namjenom bio izoliran od skulpture, mogao bi se prihvatiti kao nov likovni plastični program. Četvrta dimenzija u plastici prenosi se sada na gledaoca, koji kod određene brzine mora doživljavati veoma koncentrirane oblike, ovisno o konfiguraciji terena. Nije li to zapravo ideja prvih filmskih kamera, proširena i obogaćena novim aspektima i doživljajima?

U svakom slučaju takve skulpture mogli bi raditi skulptori-arhitekti, koji prihvaćaju taj program, ne isključujući mogućnost učešća i suradnje ostalih. Primjer za to imamo već u Francuskoj, gdje kipar Lipsi radi Sv. Kristofora na jednoj cesti na jugu Francuske i u Italiji (crkva na Strada del Sole). Rizik toga pothvata je neminovan, jer često pretpostavlja konkurenciju koliko god same za sebe kvalitetne monumentalne skulpture jednom idiličnom, pastoralnom pejzažu.

Ako je plastika prostorna manifestacija, treba voditi računa o prostoru kojim je ona okružena, kao njenom elementarnom faktoru. Isto tako ne možemo odbaciti njezinu težnju da se — a to naročito vrijedi za suvremenu skulpturu — sa svojim kubičnim tendencijama približi arhitekturi, što samim tim još snažnije uvjetuje izraženu osjećajnost za životni prostor.

»Forma viva«, svjesna toga rizika, povjerala je taj prvi, delikatni zadatak zagrebačkom arhitektu Vjenceslavu Richteru. Na Krškom polju,

blizu raskršća autoputa Zagreb—Ljubljana sa cestom za Krško, odnosno za Kostanjevicu, već stoji Richterova skulptura, osam metara visoka, inspirirana geometrijskim formama — prva skulptura toga tipa u našoj zemlji, kojom je autor, dodavanjem i oduzimanjem elemenata, pokušao kreirati plastičnu interpretaciju jednog kretanja. Je li ta realizacija adekvatna prethodnoj ideji organizatora? Zadovoljava li ona sve tražene i neophodno potrebne elemente a, prije svega, kako se ona doživljava pri brzini od stotinu kilometara? Kad na ta i neka druga pitanja organizatori nađu odgovor, moći će izvući potrebne zaključke, koji će odlučiti da li da se ostane samo na tom eksperimentu ili da se pođe dalje.

paolo veneziano i njegov krug

strossmayerova galerija jazu zagreb, listopad—prosinac 1967.

tonko maroević

Izložba »Paolo Veneziano i njegov krug«, na kojoj je predstavljen najveći broj sačuvanih slika iz XIV stoljeća na našoj obali, označava možda završetak cijele jedne faze Paolova posthumnog života, i zaista je nesumnjivo da njeno značenje prelazi lokalne okvire. Faza o kojoj je riječ mogla bi se nazvati fazom akumulacije, fazom sakupljanja koje je posljednjih godina bilo vrlo ubrzano, ponajviše djelima upravo iz naših strana.